

Na cava na wai ni cula ka yacana na BCG?

Era cula e na wai ni cula na BCG, ko ira na gone e laurai ni rawarawa cake na nodra tauvi TB.

Na wai ni cula na BCG e na vukea na yagoi luvemu me bulia na i sasabai me valuta na manumanu lalai e vakavuna na mate ni gacagaca (TB), ka na tarova na kena bibi sara na mate oqo ke sa tauvi luvemu.

E SEGA NI SAUMI na nodra cula e na wai ni cula na BCG ko ira na gone era se bera ni yabaki lima, ka rawarawa cake ni tauvi ira na mate ni gacagaca (TB).

Kevaka ko via taroga e so na taro se ko via kila e so tale na i vakamacala, yalovinaka veitaratara kei:

Yaca ni tabana ni qaravi bula raraba:

Kena i tikotiko: _____

Naba ni talevoni: _____

Vanua me laurai kina e na komipiuta (website):

E tu e so tale na i vakamacala e na:

.....
website e na www.health.govt.nz/tuberculosis

New Zealand Government

E tabaki tu nai vakamacala oqo e na website na www.healthed.govt.nz ka rawa tale ga ni tauri mai na Tabana e Qarava e na loma ni Matabose ni Veika me baleta na Bula (DHB) e na vanua ko vakaitikotiko kina. Revised February 2015. Fijian. Code **HE2213**

immunise

their best protection

Na wai ni cula ka yacana na

BCG

Na i vakamacala vei kemuni na i tubutubu

Me baleti ira na gone e rawarawa cake ni tauvi ira na mate ni gacagaca (TB)

immunise

their best protection

Ko cei e dodonu me cula e na wai ni cula na BCG?

E dau soli na wai ni cula ka yacana na Bacille Calmette-Guerin (BCG), vei ira wale ga na gone era se bera ni yabaki lima, ka laurai ni na rawarawa cake ni tauvi ira na mate na TB.

E dodonu me cula ko luvemu e na wai ni cula na BCG, ka na sega ni saumi, ni rawarawa cake me tauvi koya na TB kevaka e:

- tiko e na vale se vuvale ka tiko kina e dua e tauvi koya tiko na TB se dua e a sa tauva oti na TB
- dua se koi rau ruarua na nona i tubutubu, dua na lewe ni vuvale se dauveqaravi, e a tiko me vula ono se sivia e na dua na vanua ka veitauvi kina vakalevu na TB (e na loma ni lima na yabaki ka se qai vakanadaku)
- na la'ki tiko me vula tolu se sivia (e na i matai ni lima na yabaki ni nona bula) e na dua na vanua e veitauvi vakalevu kina na TB ka na rawa ni dewavi koya kina.

E na vakasalataki iko na nomu nasi ni vakasucu gone se vuniwai, kevaka e na rawarawa cake ni tauvi TB ko luvemu. Me i dusidusi ga, oqo na veivanua e veitauvi vakalevu kina na TB:

- dua na i wase levu ni vanua ko Aferika
- vaka kina ko Sauca Amerika
- Rusia kei na veivanua era a qali tu kina
- Idia kei na veivanua e volekata
- Jaina, ka wili kina ko Hong Kong kei Taiwan (ROC)
- Ceva-Tokalau kei Esia (vakavo ga ko Sigapoa)
- e so na yanuyanu e na Wasa Pasifika (e sega ni okati kina na Yatu Kuka, Niue, Samoa, Tokelau kei Toga).

Na cava na mate na TB?

- Na TB e mate dewa. E rawa ni vakavuna na oca, vu, katakata ni yago kei na ceguleka.
- E dau tauva vakalevu na yatevuso na TB, ia e rawa tale ga ni tauva na veitiki ni yago tale e so me vaka na veitiki ni yago e vakasorena, na sui, na i sema ni sui kei na ivi. E rawa tale ga ni vakavuna na vuce ni i olo ni mona kei na nave ni suitu.
- E veidewavi na TB e na sisika ni vu, na kasivi, na suru ka sega ni tabonaki na gusu.
- E rauta na 300 na lewei Niu Siladi e tauvi ira na TB e na veiyabaki.

Au na taqomaka rawa beka vakacava na luvemu mai na TB?

E rawa ni cula ko luvemu e na wai ni cula na Bacille Calmette-Guérin (BCG). Na wai ni cula na BCG e na vukea na yagoi luvemu me bulia na i sasabai me valuta na manumanu lalai e vakavuna na TB, ka tarova na kena rawa ni bibi cake na mate.

E na soli vakaicula e na tabai luvemu na BCG.

A cava beka na gauna vinaka duadua me cula kina ko luvemu e na wai ni cula na BCG?

- E na vinaka duadua vei luvemu me cula e na loma ni vica na siga mai na siga e sucu kina me yacova ni sa vula ono. Ia, e rawa ni cula e na wai ni cula oqo e na loma ni gauna ni se bera ni yabaki lima.

- Kevaka sa sivia na vula ono ko luvemu, e na dikevi me laurai kevaka sa tiko vua na TB. E na vakatau e na macala ni ka e laurai na kena soli vei luvemu na wai ni cula na BCG.

Na cava me'u cakava me rawa kina ni cula ko luvemu?

E rawa ni ko drau veivosakitaka kei na nomu nasi ni vakasucu gone se vuniwai, me lokuci na gauna mo la'ki raica kina na vakaillesilesi e qarava na veicula oqo. E rawa tale ga ni ko veitaratara kei na tabana ni qaravi bula raraba e na nomu i tikotiko, ka kerea mo drau veivosaki kei na nasi e qarava na veika me baleta na BCG e na vanua ko vakaitikotiko kina.

Raica na kena i vakamacala matailalai e na daku ni i vola tukutuku oqo.

Na cava e na yaco ni sa cula oti ko luvemu?

E namaki me na yaco e so na ka e na vuku ni i cula, ka vakavudua na kena yaco e dua na ka me lomaleqataki vakabalavu. E na bodaka na vanua e cula vei ira e vuqa na gone, ka na toka na kena mawe ni sa maca na bodaka.

- E na loma ni 1 ki na 6 na macawa, e na basika e dua na bodaka damudamu lailai e na vanua e cula.
- Ni oti e 6 ki na 12 na macawa, e rawa ni kacabote na bodaka ka vakawai. Kevaka e yaco oqo, ubia e na lidi mamare ka lawalawa me rawa ni liwava na cagi na vanua e cula. Kua ni vakayagataka na palasita.
- E rawa ni taura e tolu na vula me qai maca na bodaka, ka na toka na kena mawe. Oqo na ka e namaki me yaco.

E yaga vakacava na wai ni cula oqo?

E dina ni sega ni tarova na veidewavi ni manumanu lalai ka vakavuna na TB na cula e na BCG, ia e vukea na kena tarovi me kua ni bibi sara na TB e veitauvi.

Na cava na dede ni gauna e na veitaqomaki tiko kina na wai ni cula oqo?

E laurai mai na vakadidike ni wai ni cula oqo na BCG, e veitaqomaki tiko me kua ni bibi sara na mate na TB ni oti e 15 na yabaki mai na gauna ni cula.